

samochód ten przybyły moje dzieci i poczęły płakać. W czasie tym jeden z funkcjonariuszy MO spisał ze mnie moje dane i kazał mi iść do domu⁷⁹.

Wyroki dwóch oskarżonych kobiet z Lubaszowej były zbliżone do tego z Dąbrówki Szczepanowskiej⁸⁰.

Największe represje, jak wynika z zachowanych dokumentów, spotkały mieszkańców Mikołajowic. Tutaj interweniowała milicja, nastąpiły zatrzymania, sześć kobiet postawiono przed Sądem Powiatowym w Tarnowie⁸¹. Dość niezwykły jest opis wydarzeń w tej miejscowości, w której na widok pracowników wydziału oświaty Powiatowej Rady Narodowej w asyście milicjantów, kowale zaczynają bić w kowadła, a na ten znak ludzie odrywają się od codziennych spraw i śpieszą pod szkołę, by nie dopuścić do zdjęcia krzyży⁸².

Rozpowszechnienie wiadomości o zdjęciu krzyży lub przybyciu do wsi komisji, która miała tego dokonać, kończyło się niejednokrotnie, jak widzimy, protestami. Protesty te, niezwykle silne na terenie powiatu tarnowskiego i dąbrowskiego, ogarnęły całą Polskę, stając się fenomenem jeszcze słabo zbadanym, niedocenionym przez historiografię. Ten sprzeciw wsi i małych miasteczek wobec zarządzenia władzy komunistycznej w pojedynczych wystąpieniach liczebnie nie był spektakularny. Kiedy jednak spojrzymy na liczbę wsi, które wzięły w nich udział, to okaże się, że jest to pokaźna liczba, a samo wydarzenie tak istotne, iż pamięć o nim w środowiskach lokalnych, niekulturowana instytucjonalnie, trwa nadal w przekazach ustnych⁸³. Poziom religijności w omawianych powiatach (bardzo wysoki do dziś) miał niewątpliwie wpływ na skalę sprzeciwu wobec okólnika ministra oświaty. Ważne były także nastroje panujące w północno-wschodniej części województwa krakowskiego i wiara w możliwość wpływu na decyzję władz, która była silna jeszcze po Październiku. Ziemię dąbrowska i tarnowska miały zresztą długą tradycję oporu wobec polityki władzy, nie tylko komunistycznej. Sprzeciw wobec akcji dekrucyfikacyjnej pojawiał się w dużej mierze w tych samych miejscowościach co strajki 1937 roku. Głęboka religijność mieszała się więc tu z poczuciem niesprawiedliwości oraz chęcią walki o „swoje”, tworząc mieszanekę, która zderzyła się we wrześniu 1958 roku z polityką państwa pragnącego zrealizować swoje wyobrażenia o świeckiej szkole.

⁷⁹ IPN Kr 13/523, Sąd Powiatowy w Tarnowie, Akta w sprawie karnej, Maria Łątka, Protokół przesłuchania podejrzanego, k. 19a.

⁸⁰ Zarówno Maria Frydman, jak i Maria Łątka (IPN Kr 13/523, Sąd Pow. w Tarnowie, Akta w sprawie karnej) zostały skazane na miesiąc aresztu, w zawieszeniu na dwa lata oraz poniesienie kosztów postępowania karnego i opłaty sądowej.

⁸¹ IPN Kr 13/518, Sąd Pow. w Tarnowie, Akta w sprawie karnej, Zofia Kocąb; IPN Kr 13/519, SP w Tarnowie, Akta w sprawie karnej, Zofia Kocąb; IPN Kr 13/520, SP w Tarnowie, Akta w sprawie karnej, Julia Strojna; IPN Kr 13/521, SP w Tarnowie, Akta w sprawie karnej, Rozalia Strojna; IPN Kr 13/522, SP w Tarnowie, Akta w sprawie karnej, Katarzyna Jackowska; IPN Kr 13/524, SP w Tarnowie, Akta w sprawie karnej, Józefa Moskal.

⁸² IPN Kr 13/524, Sąd Powiatowy w Tarnowie, Akta sprawy karnej, Józefa Moskal oskarżona o nieopuszczenie zbiegowiska publicznego, k. 4.

⁸³ Rozmowa ze Stanisławą Madej, 21.11.2012 r.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

I. Archiwalia:

Archiwum Akt Nowych, PZPR KC 237/V-184

Archiwum Państwowe w Kielcach, KW PZPR, 861

Instytut Pamięci Narodowej, oddział w Krakowie:

13/515, 13/518, 13/519, 13/520, 13/521, 13/523, 13/524, 13/525, 015/2, 017/2, 028/1, t. 21, 056/3, t. 28, cz. 2, 039/2, t. 10, 413

II. Rozmowa ze Stanisławą Madej, 21.11.2012 r. (w posiadaniu autorki).

Opracowania

Dudek A., *Państwo i Kościół w Polsce 1945–1970*, Kraków 1995.

Dudek A., Gryz R., *Komuniści i Kościół w Polsce (1945–1989)*, Kraków 2003.

Jarosz D., *Polityka władz komunistycznych w Polsce w latach 1948–1956 a chłopci*, Warszawa 1998.

Kaliski B., *Archidiecezja gnieźnieńska w czasach komunizmu 1945–1980*, Warszawa 2012.

Konopka H., *Religia w szkołach Polski Ludowej. Sprawa nauczania religii w polityce państwa (1944–1961)*, Białystok 1995.

Stanaszek B., *Księża diecezji sandomierskiej więzieni przez władze komunistyczne po II wojnie światowej*, Rzeszów 2008.

Sychowicz K., *Okólnik nr 26 Ministerstwa Oświaty z 4 sierpnia 1958 r. i jego realizacja w powiecie augustowskim, sejneńskim i suwalskim*, „Rocznik Augustowsko-Suwalski”, t. 10, 2010.

Szczepanik J., *Akcja dekrucyfikacyjna (wrzesień 1958 r.)*, w *światle meldunków krakowskiej służby bezpieczeństwa [w:] Nie ma wolności bez pamięci, Księga jubileuszowa dedykowana Prof. Ryszardowi Terleckiemu*, Kraków 2009.